

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «Обґрунтування напрямів підвищення рівня зайнятості
населення в Україні»

Виконав: студент групи СЗ-21-2
Шумянцов Дмитро Володимирович
Спеціальність 232«Соціальне забезпечення»
Керівник к.держ.упр., доц. Корягіна Т.В.

Рецензент _____

(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Вікторія ТАРАНЕНКО
“24” січня 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА
Шумянцова Дмитра Володимировича

1. Тема роботи «Обґрунтування напрямів підвищення рівня зайнятості населення в Україні».

керівник роботи к.держ.упр., доц. Корягіна Т.В.,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом УМСФ від “23” січня 2025 р. № 94 кс

2. Термін подачі студентом закінченої роботи 10.06.2025

3. Вихідні дані до роботи: 1. Про зайнятість населення: закон України.

2. Статистичні дані по ринку праці України.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки.

1. Теоретичні аспекти аналізу зайнятості в Україні.

2. Аналітична оцінка зайнятості в Україні.

3. Шляхи підвищення зайнятості в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (Рисунки: Класифікація форм зайнятості населення. Динаміка реального ВВП України в 2021-2024 рр. Динаміка змін індексу споживчих цін (2020–2022). Доходи населення під час війни за регіонами (липень–жовтень 2022), % опитаних. Кількість зайнятого населення працездатного віку в Україні у 2017-2021 рр. Експертні оцінки кількості безробітних в Україні у 2022 році. Фактичний та плановий рівень безробіття в Україні в 2021-2025 рр. Скорочення кількості працюючих в 2023 році за розмірами компаній. Втрати персоналу по різних секторах економіки в 2023 році. Найбільш актуальні навички персоналу сучасного ринку праці України. Таблиці: Система заходів щодо регулювання зайнятості в Україні. Населення за статусом участі в складі робочої сили у віці 15-70 років за 2019-2021 рр., тис. Кількість внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітних на 1 січня за 2020-2024 рр., за віковими групами та статтю. Проблеми ринку праці України та напрями їх вирішення.

6. Дата видачі завдання “24” січня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ за/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	24.01.2025	
2.	Пошук та опрацювання літературних джерел	25.01.2025 – 28.01.2025	
3.	Написання вступу кваліфікаційної роботи	29.01.2025	
4.	Виконання I розділу	30.01.2025– 15.02.2025	
5.	Виконання II розділу	25.02.2025 - 01.04.2025	
6.	Виконання III розділу	02.04.2025 – 20.04.2025	
7.	Написання висновків	22.04.2025 – 26.04.2025	
8.	Оформлення роботи і передача на перевірку науковому керівнику	01.05.2025 – 10.05.2025	
9.	Захист кваліфікаційної роботи згідно графіку		

Студент _____ Шумянцов Д.В.

(підпис)

Науковий керівник _____ Корягіна Т.В.

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

“ ” _____ 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Шумянцов Д.В. Обґрунтування напрямів підвищення рівня зайнятості населення в Україні

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків. Викладена загалом на 50 сторінках, основний текст – на 45 стор., містить 4 таблиці, 10 рисунків. Список використаних джерел містить 46 найменування.

Зміст анотації:

У кваліфікаційній роботі досліджено сутність зайнятості населення та її державного регулювання. Проведено оцінку сучасного стану ринку праці та зайнятості населення, індикаторів рівня безробіття в останні роки за основними статистичними показниками.

Запропоновано рекомендації щодо формування напрямів підвищення рівня зайнятості населення в сучасних умовах України.

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, безробіття, працевлаштування.

ABSTRACT

Shumyantsov D.V. Substantiation of directions of increase of the level of employment in Ukraine

Qualification work for for the degree of higher education ‘Bachelor’ in speciality 232 ‘Social security’. University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The work consists of introduction, 3 chapters, conclusions. It is presented on a total of 50 pages. The main text is on 45 pages, contains 4 tables and 10 figures. The list of references includes 46 references.

The qualification work investigates the essence of employment and its state regulation. An assessment of the current state of the labour market and employment of the population, indicators of unemployment in in recent years by the main statistical indicators.

Recommendations for the formation of directions for increasing the level of employment in the current conditions of Ukraine.

Keywords words: employment, market labour market, unemployment, employment.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ	7
1.1 Теоретичні основи соціально-економічної категорії зайнятості	7
1.2 Державне регулювання зайнятості населення	13
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ	18
2.1 Аналіз сучасного стану ринку праці в Україні	18
2.2 Аналітична оцінка зайнятості в Україні	25
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ	36
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

Тривала економічна криза в Україні вже десятиліттями обумовлює процеси що характеризувалась до 2022 року масштабною трудовою міграцією що зумовлена довготривалою соціально-економічною нестабільністю, епідемією коронавірусу, військовими діями на Сході України. Як відомо, продуктивна зайнятість населення забезпечує зростання валового внутрішнього продукту, підвищення добробуту населення, формування фінансово-економічних підвалин розвитку країни. Трудова діяльність зайнятої особи перетворює її з людини, яка потребує соціального захисту, в соціально захищеного індивіда, який покликаний брати участь у соціальному захисті інших членів суспільства.

На жаль, сучасну ситуацію, яка склалася в Україні на ринку праці більшість вчених та дослідників вважають неоднозначною, кризовою і такою, що продукує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення, розшарування населення і, відповідно, зниження якості трудового потенціалу та мотивації до продуктивної діяльності. Викладене свідчить про актуальність дослідження проблеми зайнятості населення у нашій країні в умовах динамічних змін і викликів останнього часу.

Дослідженням питань, пов'язаних із зайнятістю населення, з ринком праці, його змінами у процесі глобалізаційних тенденцій економіки, займалось багато видатних зарубіжних і вітчизняних учених, таких як: Д. Рікардо, П. Самуельсон, Н. Забута, О. Балакірєва, Д. Дмитрук, Л. Ярова, Л. Гальків, Л. Ясинчук, Ю. Маршавін, Т. Кицак, В. Кирилюк. Незважаючи на значні здобутки вчених у вивченні названої проблематики, осторонь не залишається оцінка статистичних показників зайнятості населення України на сучасному етапі.

Сьогодні проблема відтворення трудового потенціалу є важливою. Адже, ситуація що склалася у сфері зайнятості та сучасні процеси відтворення трудового потенціалу викликають занепокоєння органів державної влади, роботодавців, науковців, фахівців, оскільки вона стосується національної

безпеки. Тому, в умовах сьогоденної трансформації економіки України під тиском наслідків військових дій на території країни актуальним стає виявлення основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці, аналіз його динаміки з перспективою розробки дієвих важелів його ринкового регулювання, через систему оцінки та регулювання показників зайнятості.

Метою дослідження є аналіз особливостей формування зайнятості на ринку праці в Україні та обґрунтування напрямів її зростання.

Досягнення поставлених цілей вимагає вирішення наступних завдань:

- вивчення соціально-економічних основ категорії зайнятості;
- розкрити особливості державного регулювання зайнятості;
- проаналізувати особливості формування зайнятості населення в Україні в сучасних умовах;
- визначити напрями підвищення рівня зайнятості населення в Україні.

Об'єктом дослідження став ринок праці України.

Предметом дослідження є аналіз стану зайнятості на ринку праці в Україні.

Методологія та методи дослідження. Серед загальнонаукових методів дослідження використовували системний метод, порівняльний метод і метод міждисциплінарного аналізу. На основі системного підходу осмислюється соціальна природа концепції зайнятості. Міждисциплінарний аналіз дозволяє узагальнити та систематизувати теоретичні основи досліджень у різних галузях знань.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань зайнятості населення, праці вітчизняних і зарубіжних науковців, статистичні дані Державної служби статистики України, міністерств і відомств.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 40 сторінках, містить 4 таблиці, 10 рисунків. Список використаних джерел містить 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні основи соціально-економічної категорії зайнятості

Серед багатьох процесів соціально-економічного розвитку зайнятості є одним із найважливіших. Оскільки воно тісно пов'язане із задоволенням трудових потреб людини, забезпеченням виробництва матеріальних і духовних продуктів, наданням послуг, які є економічною основою суспільного життя. Зайнятості населення забезпечує людям певний дохід, тим самим створюючи можливості для задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб і відіграючи важливу соціальну функцію, а саме: усвідомлення індивідуальної власної гідності через діяльність, яка є корисною для суспільства. Звідси можна зробити висновок, що під зайнятістю населення в широкому розумінні розуміють низку суспільно-трудових відносин між людьми, таких як забезпечення роботою працездатних осіб, формування, розподіл і перерозподіл робочої сили для участі їх у суспільно корисній праці, забезпечення розширеного відтворення працездатності людей.

Провідними вітчизняними науковцями, зокрема О.А. Грішнвою, зайнятості визначається як «трудова діяльність громадян, яка пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, що не суперечать законодавству і, як правило, приносить заробіток (трудоий дохід)» [1, с. 154].

В.С. Васильченко визначає зайнятості як «діяльність громадян, що пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб і, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі» [2, с. 23]. Як бачимо, в обох визначеннях ще не акцентована увага на взаємозв'язку зайнятості з такими факторами ринкової економіки, як попит і пропозиція.

В останніх наукових працях розуміння зайнятості зазнало певних змін під впливом досліджень у сфері людського капіталу. Отже, як соціально-економічна категорія зайнятості населення означає трудову діяльність, яку

здійснюють громадяни з урахуванням їх реальних здібностей і майнових можливостей. Він формується під впливом співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці і може приносити матеріальні блага, здатні задовольнити адекватний рівень життя працівників та їхніх сімей.

Отже, до зайнятого населення належать усі громадяни, зайняті будь-яким видом суспільно корисної діяльності. Відповідно до класифікаційних стандартів міжнародної статистики громадяни працездатного віку та зайняті, а також незайняті громадяни, які бажають працювати та активно шукають роботу, є частиною економічно активного населення.

Зайнятість є соціально-економічним явищем і тому має як економічну, так і соціальну сутність.

Економічна сутність зайнятості полягає в діяльності людей, яка створює валовий внутрішній продукт (національний дохід). Тому за будь-яких інших умов чим більше людей зайнято, тим більше матеріальних і духовних цінностей створює суспільство і тим вищий рівень життя населення.

Соціальний характер зайнятості відображає потребу особистості в самовираженні та самоствердженні шляхом залучення до суспільно корисної праці, а також ступінь задоволення потреб особи в доходах при досягненні суспільної економіки певного рівня.

«Саме така двоєдина сутність зайнятості населення і дає підстави чітко визначити, що зайнятість населення є найважливішим елементом соціально-економічної політики держави. Звідси випливають і основні функції зайнятості населення:

- забезпечення життєдіяльності і розвитку суспільства, зокрема його непрацездатних членів;
- забезпечення життєдіяльності і розвитку особистості;
- забезпечення якості робочої сили» [3, с. 85].

Перераховані вище функції зайнятості значною мірою забезпечують вузьке, просте або розширене відтворення населення за рівнем і ступенем його продуктивності, а також екстенсивне або інтенсивне відтворення робочої сили.

Демографічний аспект зайнятості населення тісно пов'язаний з відтворенням індивідуальних факторів виробництва, економічним тягарем працездатного населення, продуктивністю суспільної праці, використанням суспільного трудового потенціалу. Тому на фактичний статус зайнятості населення впливає його вікова, статева структура та частка в робочій силі.

Зайнятість населення, як соціально-економічна категорія, має, крім якісних, ще й кількісні характеристики, які відображаються в критеріях віднесення тих чи інших осіб до зайнятого населення. Країни світу встановили власні стандарти зайнятості для своїх громадян.

У своїй роботі В.С. Васильченко «поділяє зайнятість на такі форми, як повна, глобальна та примусова» [2, с. 103].

Під повною зайнятістю населення розуміється така зайнятість, за якої пропозиція праці в суспільному виробництві може повністю задовольнити попит на робочу силу. Повна зайнятість працездатного населення означає використання всіх трудових ресурсів. Повну зайнятість населення в макроекономічному розумінні, про яку йдеться, не слід плутати з повною зайнятістю індивідів, яка залежить від того, якою мірою індивіди використовують свій робочий час: неповний або повний робочий день (щотижня). Повна зайнятість у макроекономічній концепції може бути досягнута на будь-якому рівні участі робочої сили, якщо цей рівень задовольняє попит населення на зайнятість з огляду на економічну доцільність запропонованих робочих місць.

Економічно життєздатне робоче місце – це таке, яке дозволяє працівникам досягати високої продуктивності та отримувати адекватний дохід.

Повна зайнятість ніколи не може досягти 100%, тому що завжди буде певний ступінь (4-6%) добровільного безробіття. Навіть за радянських часів, коли попит на робочу силу був найбільшим, рівень зайнятості українського населення не перевищував 97,6%. Завжди є певна кількість працездатних громадян працездатного віку, які з різних причин не працюють або не бажають працювати.

Глобальна зайнятість включає всі види корисної діяльності в межах і поза суспільним виробництвом, такі як ведення домашнього господарства, догляд за дітьми та хворими, а також тимчасова зайнятість громадян. Глобальна зайнятість також може включати нерегульовану зайнятість і тіньову зайнятість за умов корисності праці.

Обов'язкове працевлаштування здійснюється за рішенням суду, внаслідок надзвичайного стану та інших обставин, якщо це передбачено законом.

Загалом види зайнятості класифікуються за різними ознаками, найбільш прийнятна класифікація видів зайнятості представлена на рис. 1.

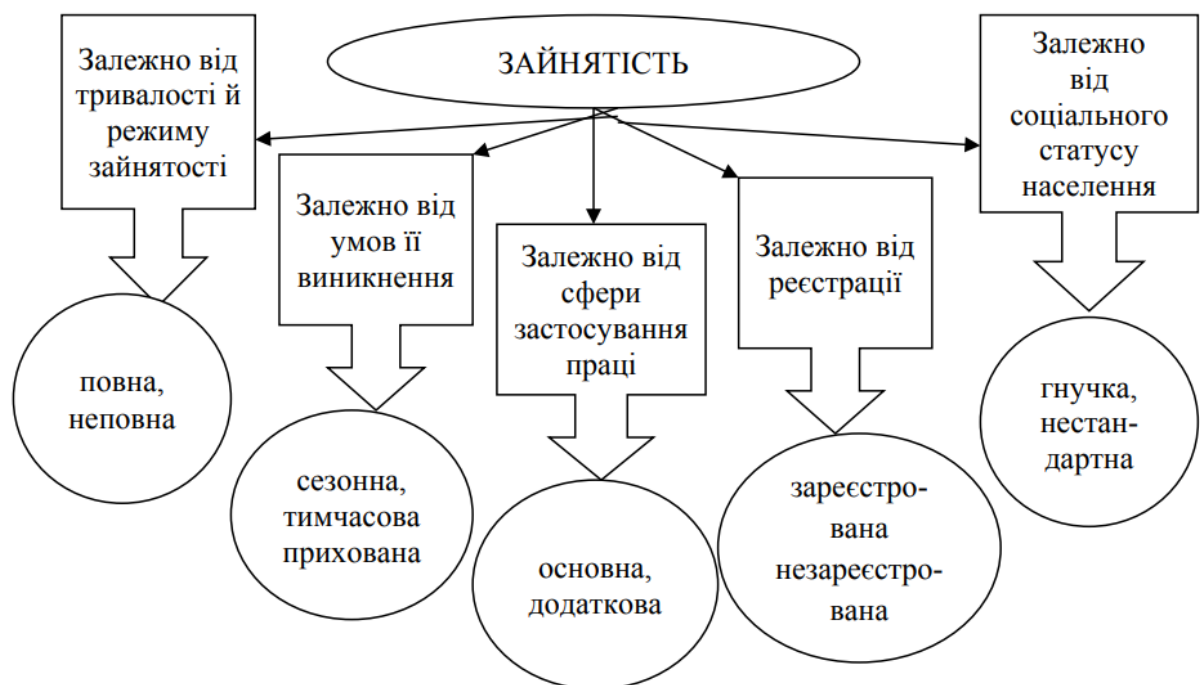

Рис. 1.1 Класифікація форм зайнятості населення

Джерело: [4]

Крім повної зайнятості в частині організації індивідуального робочого часу існує також поняття неповної зайнятості. Неповний робочий день може бути добровільним, якщо працівник погоджується або бажає прийняти неповну робочу зміну (тиждень). Воно має соціальний характер (пенсіонери; громадяни з кращим матеріальним становищем; особи з погіршеним станом здоров'я; матері з неповнолітніми дітьми тощо). Але може мати місце примусова неповна

зайнятість (приховане безробіття). Він носить організаційно-економічний характер, тобто виникає через різноманітні виробничо-експлуатаційні проблеми (несвоєчасне постачання сировини, матеріалів, запасних частин; падіння обсягів реалізації продукції; різноманітні внутрішньозмінні та цілодобові простої тощо). На жаль, «візитною карткою» українського ринку праці є вимушена неповна зайнятість.

Зайнятість населення як соціально-економічна категорія відображає основні властивості і закономірності явищ об'єктивної реальності та є єдністю і протилежністю економічних і соціальних відносин, основою яких є економічні, що виникають між людьми у процесі суспільного відтворення. Водночас як не може бути економічних аспектів зайнятості поза соціальними, так і немає тільки соціальних аспектів цього явища поза економічними [5, с. 16].

Як соціально-економічну категорію зайнятість можна розглядати з таких позицій:

- виробництво та його умови, оскільки для цього необхідний зв'язок працівника із засобами виробництва;

Суспільне відтворення — це об'єктивний, постійно відтворюваний процес, який формує, розподіляє і використовує працівників, визначає умови і форми їх участі в суспільно корисній праці і забезпечує досягнення такої участі певних масштабів (останній визначає рівень праці працездатного населення в системі суспільного поділу праці та кооперації, від якого залежить соціальна захищеність працівників і реалізація їх конституційного права на працю); накопичення — процес створення нових робочих місць і засобів існування для працівників;

- споживання — як гарантія реалізованої праці, за допомогою якої отримується винагорода за надані працівниками трудові послуги;

- розподіл праці — закріплення працівників за певною ділянкою роботи.

Зайнятість населення як багатогранна і складна соціально-економічна категорія має сукупність економічних і соціальних закономірностей, а механізм

її дії спрямований на інвестування обмежених ресурсів у процес суспільного відтворення для задоволення суспільних та індивідуальних потреб.

Ці характеристики розкривають найважливіші складові змісту зайнятості населення як соціально-економічної категорії. Його суть полягає у взаємозв'язку між працездатним населенням як суб'єктом зайнятості та робочими місцями як об'єктом зайнятості, що відбувається як на мікрорівні, так і на макрорівні національної економіки. У макроперспективі зайнятість населення проявляється як взаємодія між факторами людського виробництва та факторами матеріального виробництва в певній пропорції та має відповідні якісні характеристики.

Враховуючи цю ситуацію та те, що одним із головних завдань ринкової економіки є встановлення властивої ринковим відносинам зайнятості населення, вважаємо методологічно правильним визначати решту характеристик як умови забезпечення певних видів і форм зайнятості працівників та їх соціальної захищеності.

1.2 Державне регулювання зайнятості населення

Для розвитку економіки України на сучасному етапі необхідним є розвиток ринку праці, адже завдяки раціональному використанню трудового потенціалу можна досягти певних змін на краще.

«Ринок праці та зайнятість населення посідають особливе місце в системі ринкових відносин країни. Більшість економічних, соціальних і демографічних явищ ринкової економіки прямо чи опосередковано, повністю чи частково відображають процеси, що відбуваються на ринку праці.

Ринок праці, який є невід'ємною частиною сучасної економіки, відіграє важливу роль у системі регенерації та у забезпеченні безперервності процесу регенерації таких важливих товарів, як робоча сила, що становить економічну сутність ринкового процесу» [7].

Система заходів з регулювання безробіття в Україні включає в себе певні дії (таблиця 1.1). У зв'язку з цим було б бажано приділити особливу увагу питанню гендерної зайнятості. Кінець другого тисячоліття характеризувався новими тенденціями у сфері зайнятості, пов'язаними з глобалізацією та розвитком технологічного комплексу.

Конкуренція та економічні результати є результатом об'єднаних сил глобальної економічної інтеграції та технічного прогресу, які можуть призвести до нестабільності та труднощів із збереженням робочих місць для більшої частини національної робочої сили.

Крім того, процес глобалізації тісно пов'язаний з переходом від індустріального типу розвитку до постіндустріального, заснованого на широкому використанні інформаційних технологій та інтелектуалізації праці у всіх сферах життя.

Зміни в структурі зайнятості пов'язані з переходом до постіндустріального типу розвитку, що радикально змінює менталітет працівників. Відбувається трансформація системи цінностей сучасних людей, зміна напрямку з пріоритету матеріального розвитку на нематеріальне.

Інтелектуальне оснащення інструментами економіки і суспільного життя та інформатизація вимагають високоосвічених і висококваліфікованих працівників.

Таблиця 1.1

Система заходів щодо регулювання зайнятості в Україні

№ з/п	Найменування заходу
1	Розвиток розгалуженої системи державної служби зайнятості, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів.
2	Надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день.
3	Державну підтримку нетрадиційних сфер зайнятості.
4	Стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили
5	Залучення приватного (як вітчизняного, так і іноземного) капіталів в райони зі стійким рівнем безробіття.
6	Регулювання можливості працевлаштування за кордоном, приєднання України до міжнародного ринку праці, стимулювання осіб, що отримують державну допомогу, до пошуку робочих місць.
7	Збільшення кількості стажистів у системі професійної освіти.
8	Введення в дію запасів невстановленого устаткування та підвищення коефіцієнта змінності його в цілому.
9	Заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес.
10	Організацію регіональними або місцевими органами влади у кооперації з окремими підприємствами або закладами соціальних (громадських) робіт тощо.

У зв'язку з цим в сучасних умовах зростає значення інвестицій, підвищення кваліфікації та перепідготовки робочої сили при реалізації державної політики підвищення зайнятості. Тому для забезпечення ефективної структури зайнятості на виробництві необхідно провести структурну перебудову матеріального виробництва відповідно до вимог ринкової економіки, розвивати науково-технічні можливості, впроваджувати сучасний

менеджмент, підвищувати кваліфікацію працівників.

На ранніх етапах реформ в Україні державна підтримка окремих секторів економіки в основному зосереджена в сільському господарстві та вугільній промисловості, тобто галузях, які не забезпечують постіндустріальний економічний розвиток, структурну реконструкцію матеріального виробництва, виділення обмежених інвестиційних ресурсів у вугільну промисловість, видобуток залізної руди, чорна металургія та інші перспективні галузі промисловості, а також галузі машинобудування, які виробляють високотехнологічну продукцію або можуть швидко освоїти її виробництво. Галузева структура економіки передбачає фундаментальну зміну галузевої структури інвестицій. Це переорієнтація інвестицій в сферу матеріального виробництва.

Таким чином, можемо з достатньою впевненістю стверджувати, що в Україні існують величезні можливості для розширення зайнятості, і тому механізм регулювання ринку праці повинен постійно вдосконалюватися в поєднанні з системою основних макроекономічних показників, що використовуються в практиці державного регулювання.

Сучасний економічний розвиток характеризується дисбалансом і нестабільністю. Світова економічна криза виявила протиріччя, що накопичилися за останні десятиліття і не отримали достатнього наукового визнання.

В результаті розвиток суспільства стало набувати кризовий характер. «Несподівані рецесії, банкрутства, зростання безробіття, зниження доходів, економічний колапс всієї країни, а також руйнування культури, моральна деградація і зростання протестних настроїв стали ознаками сучасного розвитку. Вимога подолати нерівність і забезпечити справедливість стала більш наполегливою і політично оформленою.

У цій ситуації на перший план виходить проблема забезпечення встановлення справедливості і соціально-економічного розвитку, що вимагає термінового теоретичного осмислення і практичних рішень» [8].

Спостерігаючи за тенденціями, які відбуваються на ринку праці та в економіці в цілому, ми можемо довести, що необхідно модернізувати механізми реалізації державної політики на ринку праці та впроваджувати інноваційні методи та інструменти державного регулювання у сфері зайнятості. Тому для забезпечення ефективної структури зайнятості на виробництві необхідно провести структурну перебудову матеріального виробництва відповідно до вимог ринкової економіки, розвивати науково-технічні можливості, впроваджувати сучасний менеджмент, підвищувати кваліфікацію працівників.

Крім того, особливу увагу слід приділяти розвитку і підвищенню якості трудових можливостей при реалізації сучасної політики зайнятості. У зв'язку з цим очевидно, що необхідно вжити заходів, спрямованих на підвищення загальноосвітньої та кваліфікаційної підготовки, особливо з урахуванням існуючих диспропорцій на ринку праці, і перетворити підготовку і перепідготовку працівників в безперервний процес.

У сучасному світовому співтоваристві зростає розуміння того, що соціально-економічний прогрес визначається не матеріально-технологічними основами виробництва, а якісними і структурними зрушеннями, які безпосередньо визначаються людським фактором.

В даний час в Україні «існують перешкоди, які фактично перешкоджають розвитку людського потенціалу і не надають можливостей для поліпшення добробуту домогосподарств, а існуючі умови життя не відповідають світовим стандартам в області добробуту, справедливих норм права, демократії та екологічної безпеки» [9].

«Можливість регулювання в рамках регіонального ринку спрямована на виборчий територіальний вплив і служить орієнтиром для спрямування державної політики в поєднанні з урахуванням особливостей регіонального розвитку» [10].

Таким чином, ефективна зайнятість може вважатися можливою тільки при узгодженні регіональних і загальнодержавних інтересів і використанні відповідних інструментів. Вивчення поточного стану безробіття показує

незадовільний стан використання заходів і механізмів щодо забезпечення зайнятості населення України.

Сьогодні в Україні необхідно сформувати ефективну політику зайнятості, використовуючи відповідні заходи з оздоровлення населення, які повинні враховувати зміни в економічному, соціальному та політичному житті країни. Безробіття має соціальні та економічні наслідки. У прогресивній ситуації політика країни повинна бути спрямована на досягнення і зміцнення ефективної зайнятості, яка допускає безробіття в соціально прийнятних межах.

Державна політика зайнятості-це система механізмів і заходів впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому, зокрема, кожного з його членів. В даний час в Україні діє законодавча база, яка реалізує державні механізми регулювання зайнятості. Закон України «Про зайнятість населення» передбачає основні програми регулювання зайнятості, завдяки яким уряд зобов'язаний забезпечити роботою населення, для того щоб ці заходи були використані, необхідно щодня вдосконалювати законодавчу базу і механізм державного регулювання.

Реалізація наряду щодо вдосконалення політики зайнятості сприятиме вирішенню головної мети-забезпечення розвитку загальної економічної системи держави. Тому розробка сучасних програм зайнятості та вдосконалення механізмів регулювання ринку праці необхідні для моніторингу та фундаментальних досліджень поточної ситуації в галузі розвитку, а також для забезпечення певного рівня соціально-економічної ефективності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану ринку праці в Україні

Надзвичайні обставини, які виникли в Україні внаслідок широкомасштабного військового вторгнення Росії, спровокували глибокі трансформації в усіх сферах суспільного життя, а також діяльності як державних, так і недержавних інституцій всередині країни. Всупереч численним прогнозам, Україна не тільки зуміла вистояти перед цими викликами, але й, попри тяжкі втрати, мужньо бореться за свою свободу та незалежність. Завдяки значній підтримці світової спільноти економічна система України витримала значні напади та успішно адаптувалася до ситуації, що розвивається.

У 2022 році ринок праці зазнав значних викликів; однак відсутність статистичних даних суттєво обмежувала можливість оцінити реальний стан і характеристики змін, що відбуваються в Україні. Після початку повномасштабного вторгнення Росії українська економіка відзначається зростанням кризових явищ. Погіршення соціально-економічної ситуації в країні призвело до помітного падіння ВВП і рівня життя населення.

Згідно з оперативною оцінкою, проведеною Державною службою статистики України, та розрахунками, наданими Національним банком України, як показано на рис. 2.1, протягом третього кварталу 2022 року відбулося зниження реального ВВП на 30,8% у річному обчисленні, а в четвертому кварталі 2022 року – на 35,0% у річному обчисленні [11]. Загалом у Щомісячному економічному моніторингу України, опублікованому в січні 2023 року Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, у 2022 році реальний ВВП України скоротився майже на 30% через значне погіршення макроекономічних показників [12]. Крім того, Мінекономіки України підтвердило прогноз скорочення ВВП на 32-33,5% за підсумками 2022 року

[13]. Цей спад був зумовлений насамперед зменшенням обсягів виробництва внаслідок руйнування виробничої, транспортної та енергетичної інфраструктури [14], анексії територій Росією, порушенням логістичних та виробничих зв'язків між підприємствами, падінням експорту товарів і послуг, а також скороченням споживчого попиту на внутрішньому ринку.

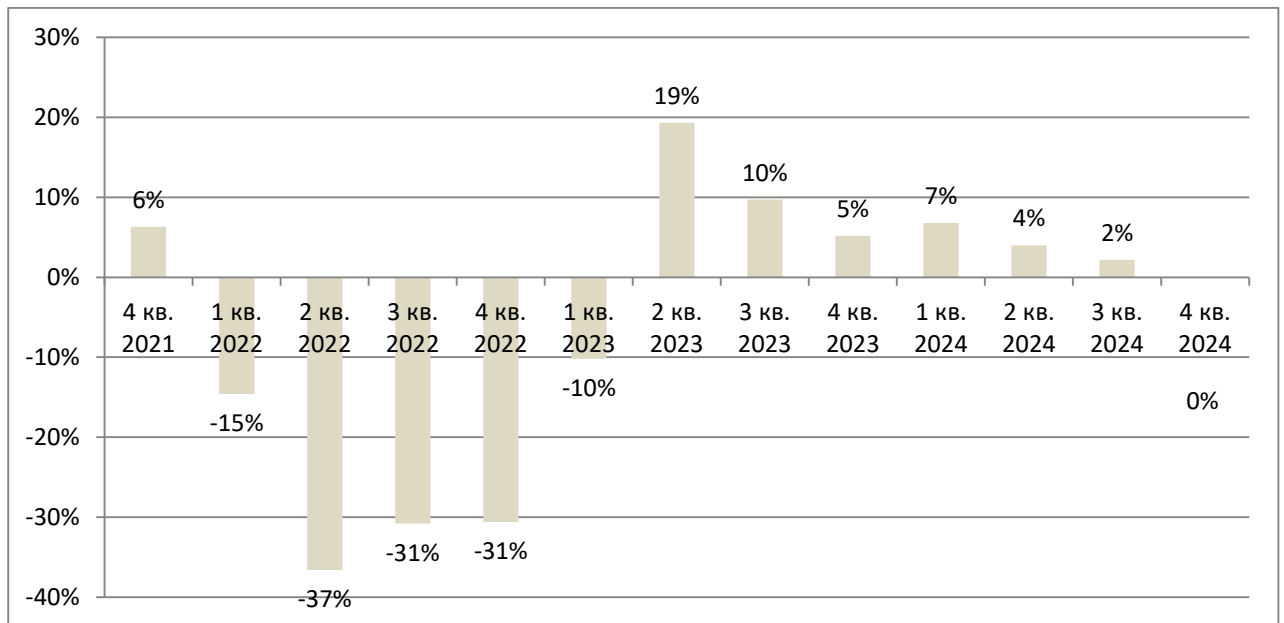

Рис. 2.1 Динаміка реального ВВП України в 2021-2024 рр. (поквартально)

Джерело: [15]

У 2024 році темпи економічного зростання становили лише 2,9%. Детальна інформація щодо валового внутрішнього продукту (ВВП), опублікована Держстатом, свідчить, що реальний ВВП за цей рік зріс лише на 2,9%. Сектори, які продемонстрували найбільше зростання, включали фінансовий сектор, який зріс на 27,4%, за ним слідували будівництво на 16,2%, транспорт і логістика на 11,4%. Натомість у електроенергетиці та торгівлі відбулося падіння на 2,7% та 4,1% відповідно. Зокрема, зниження товарообігу можна пояснити спадом оптової торгівлі. Натомість споживання приватних домогосподарств зросло на 6,8%.

Макроекономічний ландшафт в Україні значною мірою формується коливаннями споживчої інфляції. Як повідомляють Національний банк України

та Державна служба статистики України, темпи зростання індексу споживчих цін помітно активізувалися з початком повномасштабної російської агресії, підвищившись з 13,7% у березні 2022 року до 26,6% у грудні 2022 року [15]. Цей інфляційний сплеск можна пояснити збільшенням витрат на виробництво та логістику, ескалацією цін на енергоносії та зниженням попиту на продукцію (рис. 2.2).

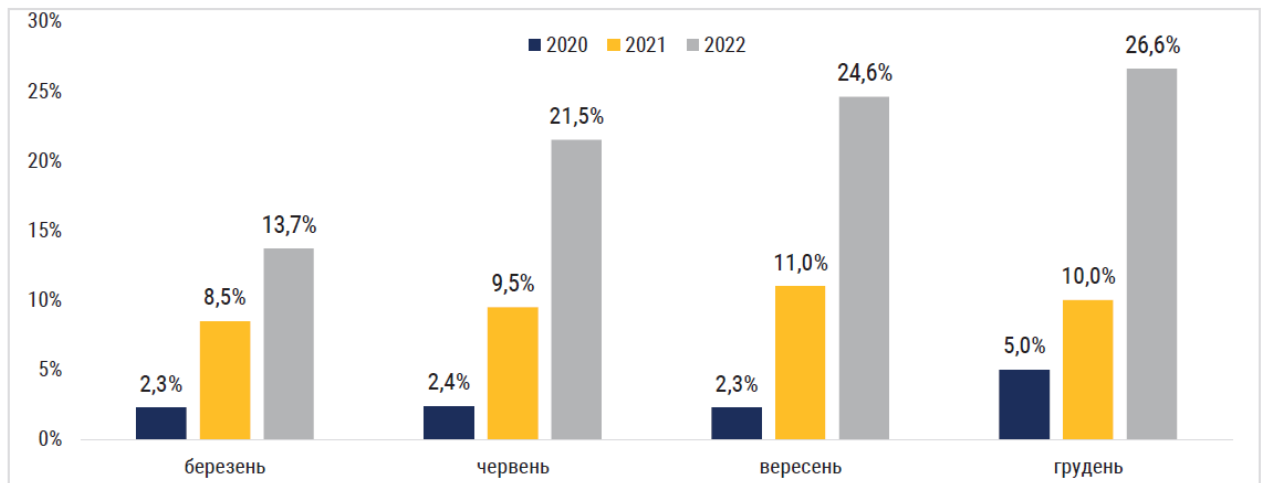

Рис. 2.2. Динаміка змін індексу споживчих цін (2020–2022), %

Джерело: [11]

Значним фактором, який сприяв зміні економічного ландшафту країни внаслідок війни, було зростання дефіциту зведеного бюджету. За оцінками Національного банку України та Державної служби статистики України, у 2022 році цей дефіцит сягнув 27% ВВП [11]. Така ситуація зумовлена зниженням економічної активності, впровадженням податкових пільг, збільшенням видатків на національну оборону та фінансування соціальних програм. Водночас логістичні проблеми призвели до скорочення обсягів експорту продуктів харчування, а також зріс внутрішній дефіцит електроенергії. Погіршення економічної ситуації негативно вплинуло на доходи населення. Результати дослідження «Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України» показують, що 78% респондентів відчули зменшення своїх доходів, тоді як лише 23% повідомили, що отримують

дохід зараз і очікують заробітків у майбутньому.

Частка осіб, які вказали на можливість отримання стабільних доходів у майбутньому, була найнижчою у східних та південних регіонах країни, тоді як у західних та північних регіонах повідомили про найвищий відсоток (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Доходи населення під час війни за регіонами (липень–жовтень 2022), % опитаних

Джерело: [17]

Загалом це свідчить про значну залежність доходів населення від переважаючих економічних умов, які окреслюють потенціал для їх зростання в міру того, як активізується підприємницька діяльність, зміцнюється платіжний баланс і розширюється експортний потенціал країни. Такий розвиток подій сприятиме зростанню попиту на робочу силу та сприятиме підвищенню якості робочої сили.

Еволюція ринку праці залежить як від кількості, так і від складу пропозиції робочої сили, які, у свою чергу, формуються демографічними факторами. В Україні демографічний ландшафт зазнає значного погіршення внаслідок наслідків військових дій.

В табл. 2.2 проаналізуємо населення за статусом участі в складі робочої сили.

Таблиця 2.1

Населення за статусом участі в складі робочої сили у віці 15-70 років за 2019-2021 рр., тис.

	2019	2020	2021
Робоча сила	18 066,0	17 589,5	17 321,6
працездатного віку	17 381,8	16 917,8	16 666,8
Зайняті	16 578,3	15 915,3	15 610,0
працездатного віку	15 894,9	15 244,5	14 957,3
Безробітні	1 487,7	1 674,2	1 711,6
працездатного віку	1 486,9	1 673,3	1 709,5
Особи, які не входять до складу робочої сили	10 430,5	10 724,8	10 718,3
працездатного віку	6 114,7	6 312,6	6 254,9

Джерело: побудовано автором за даними [24]

Отже, за даними табл. 2.1 можемо зробити наступні висновки: за аналізований період чисельність робочої сили скоротилась на 4,1%, чисельність зайнятого населення скоротилась на 5,8%, чисельність безробітних зросла на 15%, чисельність осіб, які не входять до складу робочої сили зросла на 2,7%.

Рівні народжуваності та смертності населення істотно впливають на формування пропозиції робочої сили. Проте обмежена доступність статистичних даних значною мірою ускладнює аналіз демографічних показників, зокрема тому, що показники народжуваності наразі не публікуються. За даними Opendatabot, дані про смертність на підконтрольній території України свідчать, що у 2022 році було зафіксовано понад 541,7 тис. смертей [18]. Важливо зазначити, що ця інформація не включає дані з тимчасово окупованих або звільнених регіонів. Зростаюча смертність у поєднанні зі зниженням народжуваності та збільшенням захворюваності населення в останні роки, а також посилення міграційного відтоку можуть серйозно обмежити потенціал розширення пропозиції робочої сили та посилити проблеми, пов'язані із задоволенням попиту на кваліфіковану робочу силу. Міграція за кордон є одним із найбільш критичних факторів, що впливають на пропозицію

робочої сили.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 17 січня 2023 року майже 7,98 млн українських біженців проживали за межами країни, а в межах України задокументовано близько 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб [19]. Значний масштаб цих міграційних переміщень значною мірою вплинув і продовжує впливати на перспективи досягнення сталого економічного розвитку в країні.

Демографічний склад українських біженців має чіткі характеристики. Згідно з опитуванням біженців, проведеним Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців з травня по листопад 2022 року, майже 85% респондентів були жінками. Значна частка біженців у Болгарії, Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині належала до вікових категорій 35-59 років (47%) і 18-34 років (25%). Ці вікові групи є найбільш продуктивними верствами населення, і їх міграційний відтік значно обмежить потенціал збільшення пропозиції робочої сили.

Освітня структура опитаних біженців характеризується превалюванням частки населення з вищою (47%), професійно-технічною (20%) та повною середньою освітою (20%). Це посилюватиме ризики відтоку кваліфікованої робочої сили, що своєю чергою обмежуватиме можливості покращення якості робочої сили в перспективі [20].

Серйозним викликом є значний відтік дітей і молоді за кордон. Кількість дітей шкільного віку, які перебувають за кордоном, оцінити доволі складно: оцінки різняться у межах 1-1,5 млн дітей [21]. За даними Європейського Союзу, станом на 4 жовтня 2022 р. до шкільних систем країн ЄС було інтегровано 517 123 українських дітей [22]. Водночас за даними опитування освітнього омбудсмена України, проведеного у серпні 2022 р., майже 40,4% опитаних батьків відзначили, що дитина навчалася одночасно у двох закладах: очно в закордонному й дистанційно в українському, 34,9% - дистанційно в українському, 11% - в закордонному. Майже 39,6% опитаних батьків планують повернутися в Україну після завершення війни, майже 38% респондентів

дотепер не визначилися з часом повернення [23]. Загалом значний міграційний відтік жінок з дітьми може стати серйозним викликом для поповнення пропозиції робочої сили в перспективі.

Як повідомляє Український центр оцінювання якості освіти, у 2022 році порівняно з попереднім роком кількість абітурієнтів зменшилася на 40% і склала 229 тис. осіб (проти 390 тис. абітурієнтів у 2021 році). Серед тих, хто зареєструвався на національне багатопредметне ЗНО у 2022 році, 201 089 хотіли скласти іспит в Україні, а 27 944 – у 23 країнах Європи [24]. Важливо також враховувати, що зарубіжні країни зацікавлені в залученні кваліфікованої робочої сили, що посилює ризики неповернення студентів після навчання за кордоном.

Важливим елементом, що стримує потенціал розширення пропозиції робочої сили, є необхідність відновлення мобілізаційного резерву для ведення бойових дій. Як вказує щомісячне дослідження «Український бізнес під час війни», проведене Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій у грудні 2022 року, одним із основних викликів, з якими стикається бізнес під час конфлікту, є нестача робочої сили через призов та/або відбуття особового складу.

Зокрема, у грудні 19% підприємств визнавали важливість цього питання [25]. При цьому серйозність цієї проблеми визнали майже 22% малих підприємств і 21% великих підприємств. Це свідчить про значний вплив цього чинника на спроможність підприємств надавати робочу силу необхідної кваліфікації.

За оцінками експертів, основними елементами, що вплинули на комплектування та призов особового складу у 2022 році, були добровільна участь у Збройних Силах України та мобілізаційний призов працівників на військову службу. Це явище вплинуло на всі сектори економіки, включно з тими, що вважалися стратегічними, які мали можливість звільнити певних працівників від призову. Крім того, значний приплив волонтерів зумовив необхідність заміни тих, хто вибув, що спонукало підприємства докласти зусиль

для пошуку відповідних замінників.

На думку експертів, процес мобілізації, поряд з міграцією, безпосередньо сприяв виникненню дефіциту кваліфікованих працівників. Багато в чому це пов'язано з потребою Збройних Сил України у значній кількості кваліфікованих технічних спеціалістів, дефіцит яких існує на ринку вже кілька років. Крім того, мобілізація також зіграла свою роль у зростанні неофіційної зайнятості на ринку праці, оскільки деякі чоловіки виявили небажання брати участь у офіційних угодах про роботу, щоб уникнути мобілізації. Експерти припускають, що ці умови певною мірою сприяли розвитку малого бізнесу в окремих галузях, зокрема у будівництві, деревообробці та торгівлі.

Загалом зазначені фактори мають значний вплив як на обсяг, так і на структуру пропозиції робочої сили, змінюючи тим самим потенціал розвитку ринку праці.

2.2 Аналітична оцінка зайнятості в Україні

Вирішальне значення для ефективної роботи національної економіки має зайнятість населення. Вона впливає на рівень життя громадян, забезпечує їхній добробут, сприяє виробництву як матеріальних, так і духовних благ, сприяє економічному зростанню та формує соціально-економічний розвиток нації. У 2021 році чисельність зайнятого населення працездатного віку в Україні становила 15,0 млн осіб, причому за останні п'ять років у цьому показнику спостерігалися лише незначні зміни (рис. 2.4).

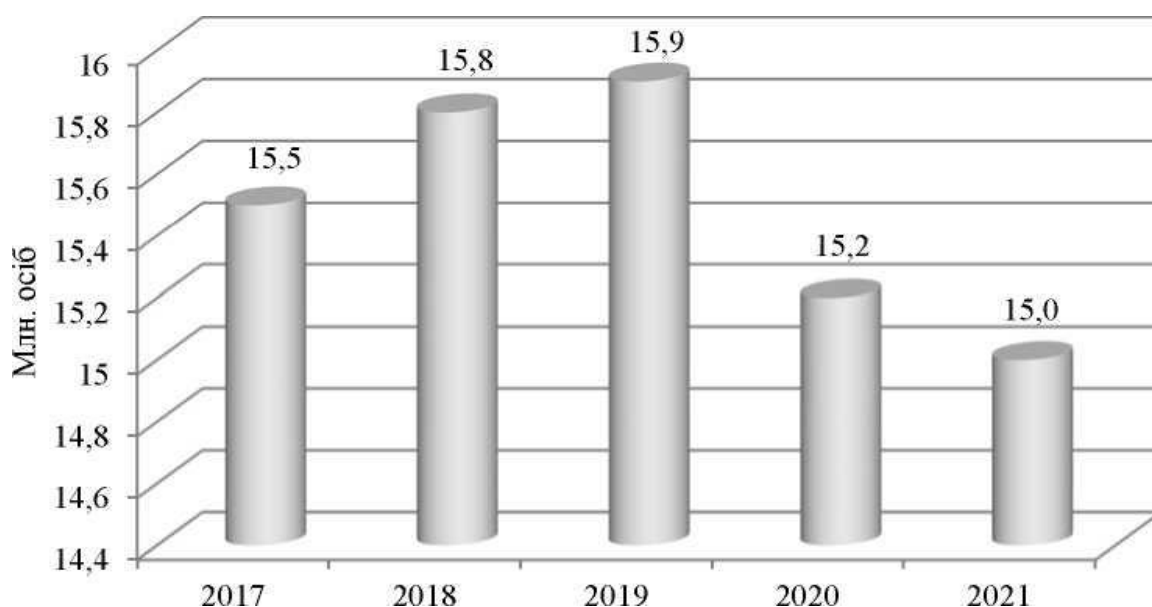

Рис. 2.4. Кількість зайнятого населення працездатного віку в Україні у 2017-2021 рр., млн. осіб

Джерело: [26]

У порівнянні з 2017 роком кількість зайнятих зменшилася на 0,5 млн осіб, тобто на 3,2%. Цей зсув можна значною мірою пояснити тенденціями трудової міграції. Рівень зайнятості населення працездатного віку, який визначається як частка зайнятих осіб у демографії працездатного віку, становив 64,5% у 2017 році та зріс до 65,3% у 2021 році.

У період з 2017 по 2021 роки кількість безробітних в країні коливалася від 1 697 300 до 1 709 500 осіб. У 2021 році рівень безробіття за методологією МОП становив 10,3%.

Війна призвела до значного скорочення зайнятості українського населення. Міжнародна організація праці (МОП) повідомляє, що протягом перших двох місяців війни було втрачено 4,8 мільйона робочих місць, що становить 30% робочих місць, які були доступні до початку військових дій [27]. Точні статистичні дані щодо рівня зайнятості та кількості безробітних в Україні за 2022 рік відсутні, оскільки Державна служба статистики України припинила проведення таких досліджень під час війни.

За різними оцінками, кількість безробітних в країні сягає від 2,6 до 4,5

млн. осіб (рис. 2.5).

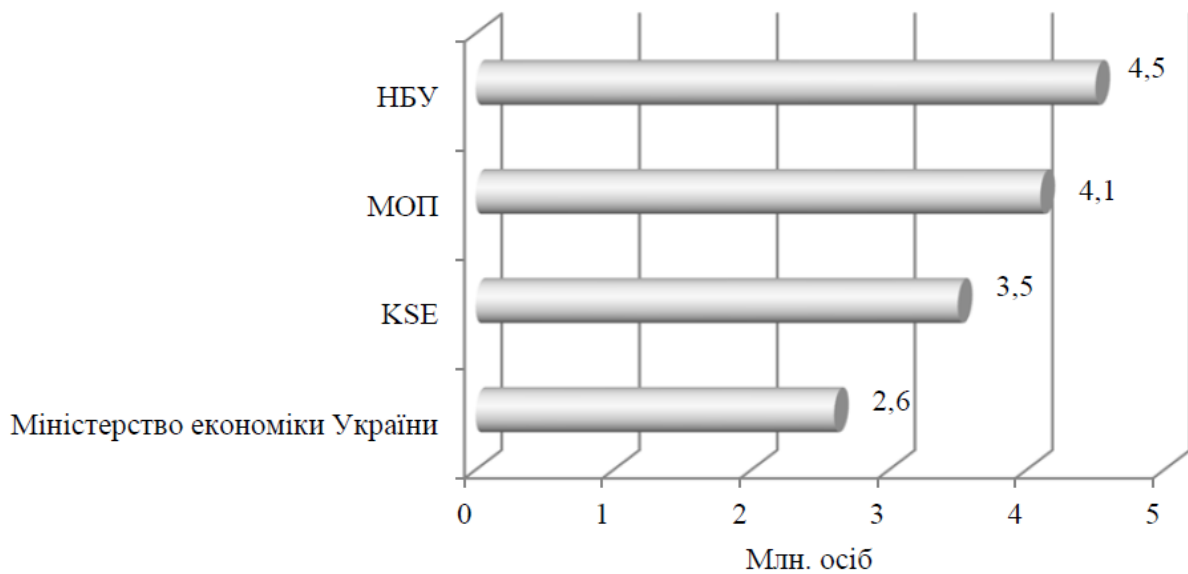

Рис. 2.5. Експертні оцінки кількості безробітних в Україні у 2022 році, млн. осіб

Джерело: [28]

За оцінками Міністерства економіки України, чисельність безробітного населення становить 2,6 млн осіб. Навпаки, розрахунки Київської школи економіки свідчать про більшу цифру – 3,5 мільйона безробітних у країні. Міжнародна організація праці дає ще більш песимістичні прогнози, оцінюючи 4,1 мільйона безробітних, а експерти Національного банку України (НБУ) називають цифру в 4,5 мільйона. Основними чинниками такого зростання безробіття є спад діяльності багатьох підприємств, їх обов'язкове закриття та руйнування виробничої інфраструктури внаслідок ракетних ударів Російської Федерації. Дослідження, проведене Європейською Бізнес Асоціацією (ЕБА), показує, що 83% компаній-членів зіткнулися зі спадом у бізнесі. Станом на січень 2023 року операційний стан цих компаній характеризують такі дані:

- 54% осіб зайняті повною трудовою діяльністю;
- 46% працюють під обмеженнями;
- 44% обмежили географічне охоплення своєї діяльності;
- 14% працюють онлайн;

- 23% закрили окремі офіси, в тому числі торгові точки та відділення [29].

Ці зміни в бізнес-операціях неминуче призвели до зниження рівня зайнятості на ринку праці. Крім того, зростання кількості біженців ще більше вплинуло на ситуацію з зайнятістю. За даними ООН, після 24 лютого 2022 року з України виїхало майже 13 мільйонів людей; тоді як більшість з тих пір повернулися, 4,77 мільйона громадян України отримали статус тимчасового захисту в країнах Європейського Союзу [28].

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), приблизно 43,5% загальної кількості біженців були зайняті до війни, і багато хто зіткнувся з припиненням або втратою роботи внаслідок конфлікту [27].

Війна привела до появи значної кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Наразі в Україні офіційно зареєстровано 4,867 тис. ВПО, а за міжнародними оцінками загальна кількість внутрішньо переміщених осіб перевищує 7 млн громадян [30]. Цим людям часто важко знайти роботу на новому місці проживання. В табл. 2.2 проаналізуємо кількість внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітних.

Таблиця 2.2

Кількість внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітних на 1 січня за 2020-2024 рр., за віковими групами та статтю, осіб

	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітного, осіб	44 492	46 618	48 454	127 439	131 486
у тому числі за віковими групами					
15-24 роки	3 720	3 195	2 588	9 223	8 034
25-29 років	5 223	5 065	4 855	11 369	10 288
30-39 років	13 230	13 608	13 807	38 181	36 252
40-49 років	11 039	11 847	12 418	32 376	34 982
50-59 років	8 995	9 240	9 911	26 615	28 930
60 років і старші	2 205	3 586	4 792	9 415	12 787
за статтю					
Жінки	27 644		28 794	29 828	85 089
Чоловіки	16 848		17 824	18 626	42 350
					44 137

Джерело: побудовано автором за даними [31]

Таким чином, за даними табл. 2.2 можемо зробити наступні висновки: за аналізований період чисельність внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітного зросла на 195,5%, що зумовлено розгортанням повномасштабної війни. Чисельність внутрішньо переміщених жінок зі статусом безробітних зросла на 215,8%, чоловіків – на 162%. Чисельність внутрішньо переміщених осіб за віковими групами за аналізований період змінювалась наступним чином: 15-24 роки – зросла на 116%, 25-29 років – зросла на 97%, 30-39 років – зросла на 174%, 40-49 років – зросла на 216,9%, 50-59 років – зросла на 221,6%, 60 років і старші – 450%.

Статистика безробіття за останні роки відображає динаміку економічних змін, що відбулися у відповідь на різні зовнішні впливи, включно з війною. У 2021 році рівень безробіття склав 10,3%, що можна вважати відносно стабільним показником для багатьох економік.

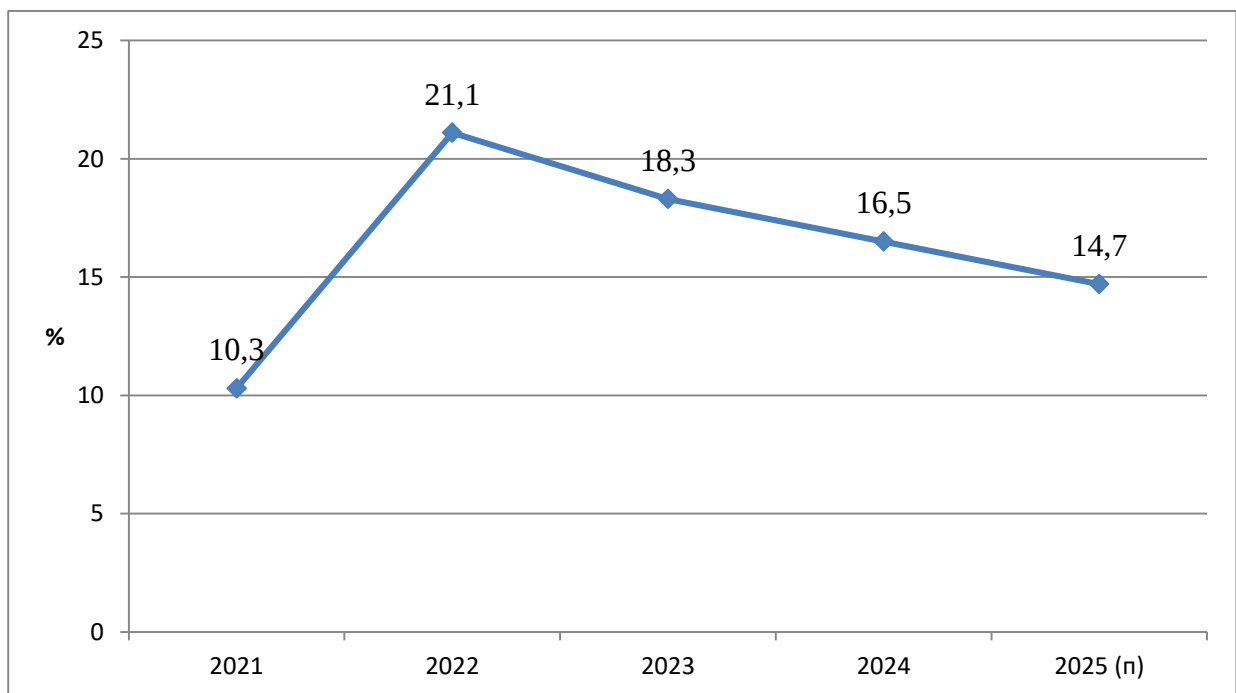

Рис. 2.6. Фактичний та плановий рівень безробіття в Україні в 2021-2025 рр.

У 2022 році спостерігалось значне зростання безробіття, яке досягло 21,1%. Це збільшення пов'язане з початком війни, яка негативно вплинула на

економіку країни, спричинивши закриття підприємств, втрату робочих місць і вимушену трудову міграцію. До 2023 року рівень безробіття знизився до 18,3%, що свідчить про потенційне відновлення економіки та адаптацію до умов війни, незважаючи на триваючі військові дії. У 2024 році очікується подальше поступове зниження рівня безробіття до 16,5%, а прогнози на 2025 рік вказують на ще нижчий рівень безробіття – 14,7%. Ця тенденція може означати рух до відновлення та стабілізації ринку праці України, що є позитивним індикатором для загальної економіки країни [32].

Дані опитування також підтверджують зниження кількості працюючих на комерційних підприємствах загалом по країні на 15% у 2022 році.

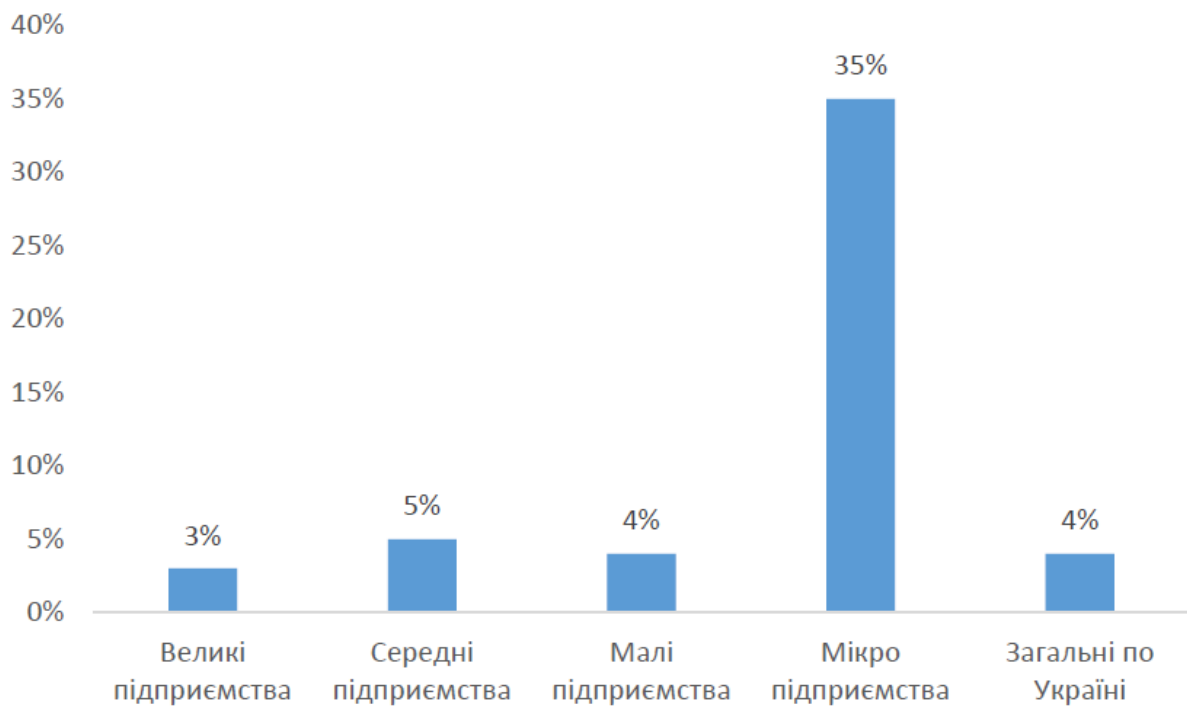

Рис. 2.7. Скорочення кількості працюючих в 2023 році за розмірами компаній, %

Джерело: [33]

Результати опитування також свідчать про скорочення на 15% кількості осіб, зайнятих у комерційних підприємствах по всій країні у 2022 році. Помітне зменшення робочої сили спостерігалось в таких областях, як Луганська, Донецька, Запорізька та Херсонська, а також у більш індустріалізованих

районах Харкова, Дніпропетровська, Одеси та Миколаєва, особливо вплинувши на малий і середній бізнес. Опитування 2022 року не задокументувало жодного зростання зайнятості в жодному секторі, причому найбільш суттєве падіння відбулося в будівництві та нерухомості, які зазнали скорочення на 17-18%. Кількість робочих місць у видобувній промисловості та сфері послуг також скоротилася приблизно на 8%.

Аграрний сектор разом із галузями, що характеризуються значною присутністю державних підприємств, зокрема водопостачання, енергетика, наука та охорона здоров'я, зазнав мінімальних скорочень персоналу – до 3%. Подібним чином скорочення чисельності робочої сили в торгівлі, інформаційних технологіях і телекомунікаціях також було обмеженим.

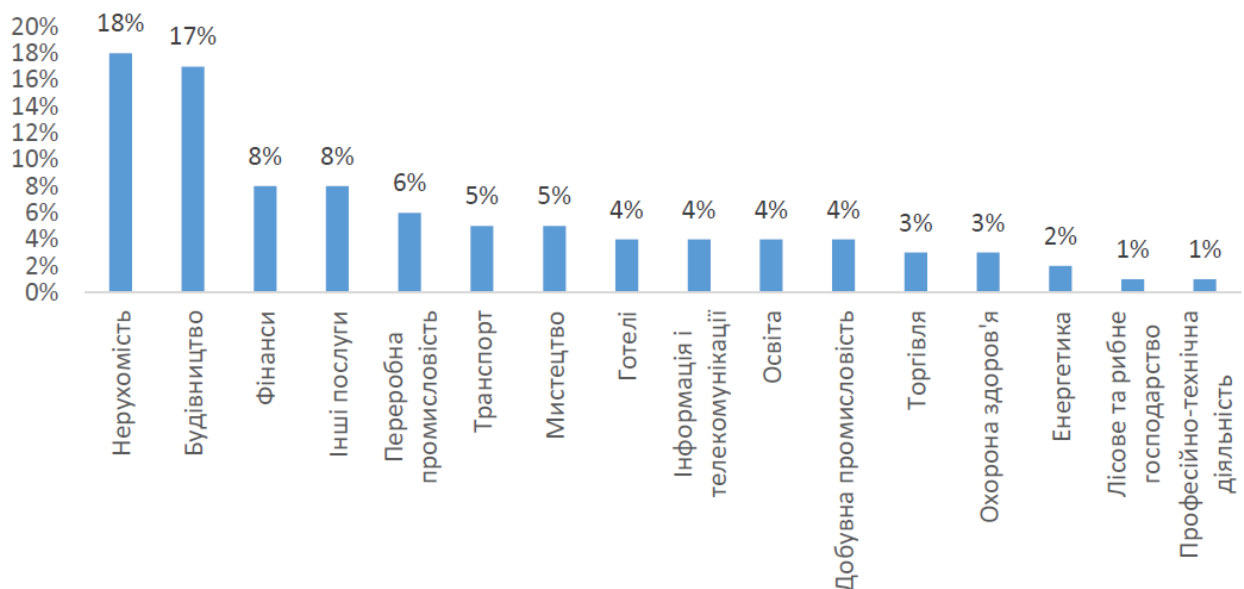

Рис. 2.8. Втрата персоналу по різних секторах економіки в 2023 році, % [34]

У 2024 році український ринок праці перебуває в процесі відновлення після війни, пристосовуючись до обставин, що розвиваються. Нові сектори вербування, включно з військовими, ілюструють зміну соціальних вимог. Зростає потреба у професіоналах у сфері відновлення інфраструктури, логістики та науково-технічної сфери. Очікується, що працівники продемонструють здатність до адаптації та здатність до швидкого навчання,

тоді як залучення міжнародних організацій сприяє створенню робочих місць та підвищенню професійних навичок [35].

Останніми роками український ринок праці зіткнувся з дефіцитом кадрів, що погіршилося триваючою війною та мобілізаційними зусиллями, які призвели до відтоку та перерозподілу працівників. Незважаючи на закриття різних підприємств, 77% компаній наполегливо намагалися найняти нових співробітників, а 30% повідомили про труднощі з пошуком кваліфікованих кандидатів, особливо в технічних галузях.

Відбір працівників часто стикається з кількома поширеними проблемами, які включають:

- нестачу або недостатню кількість кандидатів (33%),
- неадекватну кваліфікацію серед претендентів (23%),
- невідповідність між очікуваною зарплатою кандидатів і запропонованою винагородою (15%).

Як правило, кандидатів або не було, або їм бракувало необхідної кваліфікації, а коли відповідний кандидат все ж з'являвся, їхні вимоги до зарплати часто перевищували запропонований рівень винагороди.

Більше того, 10% роботодавців повідомили про відсутність мотивації серед кандидатів на працевлаштування, що свідчить про те, що роботодавці активізують свої зусилля щодо пошуку відповідних працівників на відміну від рівня залученості шукачів роботи. Зокрема, 8% роботодавців помітили, що чоловіки вагаються з офіційним працевлаштуванням, щоб уникнути мобілізації.

У ході опитування роботодавці оцінювали навички, які є найбільш затребуваними серед різних категорій працівників. Проаналізувавши отримані результати, виявилось, що найбільшою перевагою у роботодавців є універсальні якості та навички працівників (рис. 2.9).

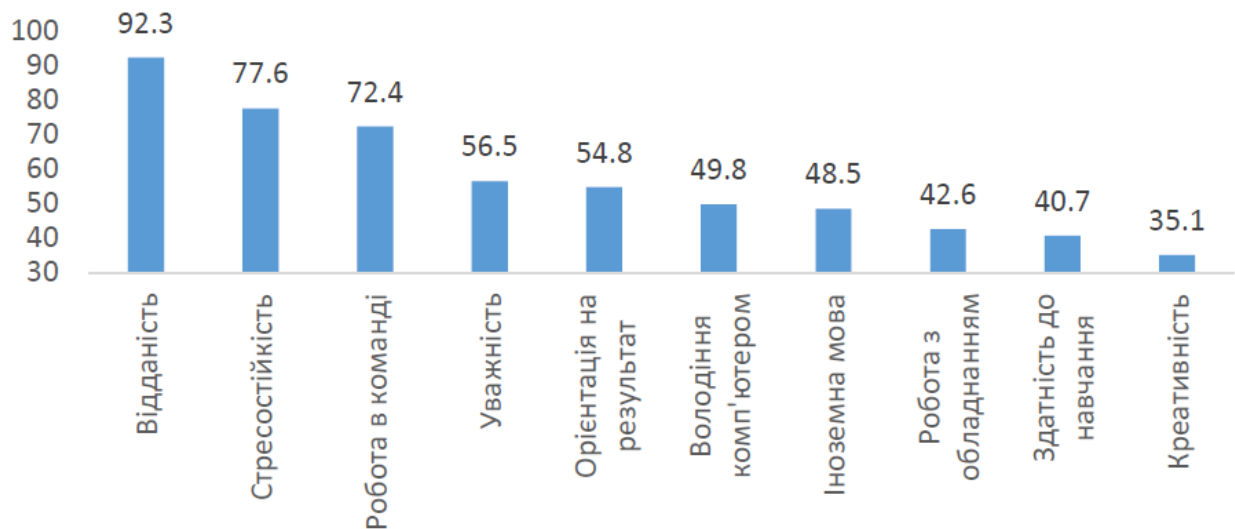

Рис. 2.9. Найбільш актуальні навички персоналу сучасного ринку праці України [34]

Більшість роботодавців віддали перевагу цим універсальним навичкам для всіх категорій працівників. Крім того, було визнано важливість професійних навичок для кваліфікованого персоналу, причому 26% підкреслили цей аспект.

На думку експертів галузі, домінує думка, що недоліки професійних знань і навичок можна швидко компенсувати практичним досвідом роботи за умови, що працівник демонструє відповідальність до своїх завдань, уважність, ефективну взаємодію з колегами та загальну здатність до навчання. Ці компетенції є найважливішими в загальній оцінці попиту.

Що стосується професій, які, як очікується, будуть користуватися великим попитом на ринку праці, варто відзначити наступні сфери: 1. Маркетинг і продажі. Фахівці у цій галузі, особливо ті, що зосереджені на міжнародних ринках, відіграватимуть вирішальну роль у розвитку українського бізнесу.

До їхніх обов'язків входить просування продукції, залучення нових клієнтів і збільшення продажів, що зробить суттєвий внесок в економіку країни.

2. Штучний інтелект. Експерти у сфері штучного інтелекту шукатимуться для сприяння технологічному прогресу та інноваціям.

3. «Зелена» економіка та екологія. Експерти зі сталого розвитку та

екологічних технологій відіграватимуть вирішальну роль у світлі глобальних змін клімату та збільшення уваги до екологічної безпеки.

4. Співпраця з міжнародними донорами. У світлі необхідності реконструкції країни буде важливо володіти навичками забезпечення зовнішньої фінансової підтримки та взаємодії з донорськими організаціями.

5. Сприяння підприємництву та можливості для реабілітації.

Особи, які займаються сприянням підприємництву серед ветеранів і наглядом за реабілітаційними закладами, відіграватимуть значну роль у сприянні соціальному відновленню. Крім того, зростатиме попит на фахівців, які пропагують та пропагують здоровий спосіб життя в галузі охорони здоров'я та оздоровлення [36].

У 2022 році український ринок праці пережив найпомітнішу трансформацію, яка ознаменувалася значним зниженням рівня зайнятості. Таке скорочення можна пояснити спадом ділової активності, припиненням роботи значної кількості підприємств та зменшенням зайнятості з економічних причин на тих підприємствах, які залишилися функціонуючими. Найпомітніше падіння зайнятості в Україні протягом 2022 року було пов'язане із суттєвим падінням обсягів виробництва на різних підприємствах, що доповнювалося порушеннями виробничих відносин і руйнуванням об'єктів у регіонах, уражених військовим конфліктом. Загалом за підсумками 2022 року кількість небюджетних підприємств в Україні зменшилася на 21,3%. Крім того, зайнятість на підприємствах небюджетної сфери скоротилася на 15% і склала 6,65 млн осіб до четвертого кварталу 2022 року. Крім того, чисельність фізичних осіб-підприємців скоротилася на 28% до 604 тис. осіб у цьому ж кварталі.

Значна частина скорочення зайнятості була зосереджена в індустріально розвинених районах. Зокрема, скорочення зайнятості в Харківській, Дніпропетровській, Одеській, Миколаївській та Київській областях, а також у місті Києві становило 59% від загального скорочення. Отже, на інші 16 регіонів припало не більше 18% загального зменшення.

У 2022 році компанії, які продовжили діяльність, здійснили скорочення

персоналу до 5%. Ця тенденція була очевидною для всіх секторів підприємств, незалежно від їх розміру. Найбільше скорочення спостерігалось на мікропідприємствах, де кількість працівників скоротилася на 53% порівняно з початком року. І навпаки, на великих підприємствах справи склалися дещо краще, де скорочення працівників не перевищувало 4%. Середні та малі підприємства втратили відповідно 6% та 8% від загальної кількості робочої сили.

Останніми роками в структурі зайнятості зросла частка керівників, спеціалістів і технічних службовців і зменшилася чисельність кваліфікованих знарядь робітників і зайнятих у торгівлі. Найсуттєвіше скорочення відбулося серед найпростіших професій. Ця тенденція відповідає змінам у професійному складі зареєстрованих безробітних, де спостерігається зменшення частки осіб, залучених до обслуговування машин та обладнання, серед загальної кількості безробітних. Цей спад, схоже, пов'язаний зі збільшенням попиту на професіоналів цієї категорії. Відповідно, частка керівників серед зареєстрованих безробітних зменшилася. І навпаки, серед безробітних зросла частка працівників торгівлі та послуг, що може бути пов'язано зі скороченням можливостей їх працевлаштування в роздрібній та оптовій торгівлі, посиленням кризових умов у цих сферах та зниженням купівельної спроможності споживачів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Суттєві зміни на ринку праці, спричинені війною РФ в Україні, обумовлюють потребу в пошуку напрямів активізації та відновлення його параметрів на якісно новому рівні.

На думку І. Штундер, такі напрями можуть включати «створення стимулів для швидкого працевлаштування працівників; формування дієвих програм перепоточної ситуації; залучення донорських засобів до створення нових робочих місць; прогнозування професій, які в короткостроковій та середньостроковій перспективі будуть користуватися попитом на ринку праці; створення програм зайнятості для внутрішньо переміщених осіб; розвиток дистанційних форм зайнятості» [37].

О. Пищуліна та К. Маркевич вважають, що ефективними інструментами для підвищення зайнятості населення можуть стати: «перерозподіл робочої сили між секторами економіки; розробка короткострокових планів щодо релокації чи переорієнтації деяких підприємств, допомоги бізнесу, який через бойові дії не може сплачувати заробітну плату працівникам та податки» [38].

Пропозиціями К. Багрія є організація громадських робіт по відновленню зруйнованих населених пунктів та соціально-економічної інфраструктури, а також стимулювання державою приватного бізнесу щодо розширення можливостей для зайнятості населення [39, с. 47].

Широкий перелік заходів щодо підвищення зайнятості населення пропонує Н. Любомудрова, зокрема:

- «створення ефективних умов для самозайнятості населення;
- популяризацію робітничих професій та виведення їх на рівень престижності;
- створення ефективних програм, спрямованих на перепрофілювання

та підвищення кваліфікації, розробка програм зайнятості молоді, впровадження практики дуальної освіти;

- створення механізмів сприятливого інвестиційного клімату в країні;
- сприяння з боку держави створенню нових робочих місць;
- розширення джерел фінансової підтримки бізнесу методами надання грантів та залучення іноземних інвестицій» [40].

«Аналітики Національного інституту стратегічних досліджень вважають, що оновлена політика зайнятості повоєнної економіки повинна містити такі основні напрями:

- екстрене забезпечення зайнятості та доходів за умов стабілізації безпеки та соціогуманітарної ситуації для груп осіб, що найбільше постраждали від війни;
- створення умов для відновлення економіки приймаючих громад;
- загальнодержавну політику створення й розвитку робочих місць, яка має ґрунтуватися на принципах концепції гідної праці, а також сприяти розбудові інституційної спроможності ринку праці та соціального діалогу на національному рівні» [41].

Європейська Бізнес Асоціація сформулювала пропозиції, спрямовані на пожвавлення української економіки. Щоб покращити трудові відносини в Україні, підвищити рівень зайнятості та зменшити безробіття, аналітики ЕАВ рекомендують модернізувати трудове законодавство, щоб привести його у відповідність із міжнародними стандартами та мандатами ЄС, зберігаючи головну мету лібералізації трудового законодавства. Удосконалення нормативно-правової бази, що регулює ринок праці, зумовлює необхідність прийняття законодавчих заходів, спрямованих на:

- сприяння досягненню домовленостей між працівниками та роботодавцями щодо зручних умов праці в рамках індивідуальних трудових договорів, що сприяє підвищенню значення таких договорів у регулюванні трудових відносин;

- розширення застосування строкових трудових договорів;
- гарантування рівних можливостей як жінкам, так і чоловікам у працевлаштуванні та трудових відносинах;
- зменшення впливу профспілок на регулювання трудових відносин для запобігання можливим зловживанням їх правами та повноваженнями;
- уточнення правил отримання дозволів на роботу для іноземців, тим самим встановлюючи більш спрощений процес видачі дозволів іноземним особам, направленим в Україну на посади, критичні для післявоєнного відновлення української економіки;
- посилення акценту на сервісоорієнтованій ролі Держпраці, а не на її регуляторній функції;
- посилення клієнтоорієнтованого підходу Державної служби зайнятості, зосередженого на підвищенні рівня задоволеності клієнтів усіх категорій (зокрема незахищених чи вразливих верств населення) та підвищення ефективності надання послуг [42].

У березні 2022 року українська влада зробила значний перший крок до сприяння зростанню вітчизняного бізнесу та, як наслідок, збільшення можливостей працевлаштування для населення, запровадивши низку податкових пільг для фізичних осіб-підприємців, які включають наступне:

- «отримання пільги на застосування спрощеної системи оподаткування для підприємств з оборотом до 10 млрд грн, що передбачає зниження ставки єдиного податку з 5% до 2% обороту без урахування ПДВ.
- звільнення від обов'язку сплати єдиного податку фізичних осіб, віднесених до 1 та 2 груп (на період дії воєнного стану дозволено добровільні внески);
- скасування штрафних санкцій та пені за порушення в сфері сплати ЄСВ;
- звільнення від плати за землю та екологічного податку на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або які були тимчасово окуповані збройними формуваннями РФ;

- отримання права ФОП, самозайнятими особами та членами фермерських господарств не нараховувати та не сплачувати за себе ЄСВ до припинення або скасування воєнного стану» [43].

Для стимулювання розвитку вітчизняного бізнесу КМУ було розроблено програму релокації підприємств, зміст якої полягає у «переміщенні підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, у безпечні регіони Західної України. Мета програми - збереження виробничого потенціалу країни та робочих місць. За даними Міністерства економіки України, у жовтні 2022 року за програмою релокації в більш безпечні регіони переміщено 761 підприємство, 80% з них вже відновили роботу на новому місці» [44].

Для створення нових робочих місць в Україні реалізується урядовий проект «єРобота», який «включає грантові програми, спрямовані на стимулювання підприємницької діяльності. Зокрема, це програми мікрогрантів на відкриття чи розвиток власного бізнесу, грантів на створення й розвиток переробних підприємств, закладки саду та виноградарства, тепличного господарства. Обов'язковою умовою отримання мікрогранту є створення підприємцем 1-2 робочих місць, залежно від суми мікрогранту.

У 2022 р. загальна сума отриманих мікрогрантів склала 777 млн. грн., це передбачає створення більше 8 тис. робочих місць. У 2023 р. планується видача мікрогрантів на суму 1,8 млрд. грн.» [44].

У лютому 2023 року КМУ затвердив новий порядок надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій зареєстрованих безробітних. Цим порядком передбачається надання роботодавцям таких компенсацій:

- «компенсації фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць, але не більше подвійного розміру мінімального страхового внеску - за працевлаштування роботодавцем строком не менше ніж на 2 роки за направленням центру зайнятості зареєстрованих безробітних з числа осіб, які мають додаткові гарантії у працевлаштуванні та перебувають у статусі

zareєстрованого безробітного понад 1 місяць;

- 50% фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної заробітної плати - за працевлаштування роботодавцем за направленням центру зайнятості строком не менше ніж на один рік осіб, яким до настання права на пенсію за віком залишилося не більше 5 років, а також осіб, які перебувають у статусі zareєстрованого безробітного понад 1 місяць і належать до таких категорій: особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку; учасники бойових дій;

- 50% мінімальної заробітної плати за відповідну особу за місяць, за умови якщо роботодавець за направленням центру зайнятості працевлаштовує zareєстрованого безробітного із числа осіб: віком до 25 років, які сумарно мають страховий стаж не більше 12 місяців; віком до 35 років - на перше робоче місце; звільнених із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби - на перше робоче місце після такого звільнення» [44].

Отже, наведені приклади свідчать про те, що українським урядом застосовуються різноманітні інструменти для активізації зайнятості на вітчизняному ринку праці.

Вигідна стратегія розширення можливостей працевлаштування в Україні має передбачати створення більшої кількості робочих місць для осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Цей метод не лише пом'якшить проблеми на ринку праці, а й сприятиме швидшій соціальній інтеграції цих демографічних груп, особливо з огляду на десятирічну тривалість військових дій в країні, що підвищує значно кількість осіб з інвалідністю як серед військових так і серед цивільного населення.

Додаткова значна тенденція на ринку праці стосується навичок роботи зі штучним інтелектом. Працівники, які володіють цими навичками, виявляють підвищену конкурентоспроможність. При цьому близько третини роботодавців в Україні активно шукають таких спеціалістів. Водночас деякі організації свідомо відмовляються від використання штучного інтелекту, про що свідчить їхня відмова від текстів і проектів, створених за допомогою таких інструментів,

як ChatGPT [33].

Важливо визнати, що англійська мова продовжує служити значною перевагою на ринку праці, тенденція, яка стала очевидною протягом останніх п'яти років. Дані щодо рівня мовлення серед дорослого населення України свідчать, що 40% говорять однією мовою, 23% володіють двома мовами, а 6% можуть спілкуватися трьома мовами. Примітно, що серед цього мовного різноманіття 51% осіб вільно володіють англійською мовою, що вказує на те, що вона вважається однією з найбільш вивчених мов в Україні. Тим не менш, незважаючи на те, що приблизно половина населення України володіє певним рівнем англійської мови, на ринку праці залишається попит на фахівців з поглибленим знанням англійської мови. Ця потреба особливо виражена в секторах, де англійська мова необхідна для професійного спілкування, міжнародного співробітництва, наукових досліджень і розвитку бізнесу. Навіть із загальним розумінням і використанням англійської мови все ще існує дефіцит висококваліфікованих спеціалістів із широким знанням англійської мови [45]. Вакансії, які вимагають знання англійської мови, часто виникають у таких сферах, як ІТ, освіта, маркетинг, право та ЗМІ.

Крім того, обов'язкове вивчення англійської мови може отримати законодавче визнання в Україні. У червні 2023 року президент вніс до парламенту законопроект, який пропонує надати англійській мові статус міжнародної мови [46].

Незважаючи на триваючий військовий конфлікт, компанії в Україні прагнуть повернути своїх віддалених співробітників в офісне середовище. Проте не всі працівники задоволені таким розвитком подій. Роботодавці, які надають можливість дистанційної роботи, привертають у п'ять разів більше відповідей від кандидатів порівняно з тими, хто не пропонує такої гнучкості.

Ментальне здоров'я працівників стає важливою проблемою на ринку праці у 2025 році. Після закінчення війни, за прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожен четвертий українець може мати проблеми з психічним здоров'ям, які можуть варіюватися від загальної тривоги та стресу до більш

серйозних розладів. Ці проблеми посилюються не лише самим конфліктом, але й побоюванням навколо непередбачуваного майбутнього, яке негативно впливає на психологічне благополуччя людей.

Дослідження Work.ua показало, що у 2023 році майже дві третини українських співробітників вирішили не йти у відпустку. Серед тих, кому вдалося взяти відпустку, значна кількість повідомила, що відчуває емоційне виснаження. Таке сприйняття відпочинку як тривіального може сприяти виникненню синдрому вигорання. Крім того, інше дослідження показує, що приблизно половина українців знають про цей стан; однак 90% постраждалих не звернулися за професійною допомогою при її ідентифікації.

Дослідження показують, що з початком війни попит на психологічну допомогу зріс утричі, дедалі більше людей звертаються за допомогою до спеціалістів. Ця тенденція відображає підвищене усвідомлення необхідності догляду за психічним здоров'ям.

Роботодавці мають можливість впроваджувати стратегії, спрямовані на сприяння психічному благополуччю їхньої робочої сили та пом'якшення виснаження. Такі стратегії можуть включати надання послуг корпоративного психолога, організацію сеансів йоги та медитації, сприяння регулярним особистим зустрічам, встановлення гнучкого графіка роботи та розвиток культури сприятливого відпустки, де керівництво не лише дозволяє, але й активно заохочує працівників брати відпустку для відновлення сил.

Протягом останніх двох років український ринок праці зіткнувся зі значними викликами, які характеризуються втратою робочих місць, зростанням рівня безробіття та змінами у галузевому складі зайнятості. Вирішення цих питань вимагає ретельного підходу до аналізу проблеми та визначення потенційних рішень.

Таблиця 3.1

Проблеми ринку праці України та напрями їх вирішення

Проблеми ринку праці	Напрями вирішення
Скорочення робочих місць	Створення нових робочих місць, державна підтримка малого та середнього бізнесу
Високий рівень безробіття	Реформування системи зайнятості, розвиток професійної перепідготовки
Вимушена міграція	Підтримка внутрішньо переміщених осіб, сприяння поверненню мігрантів
Кадровий дефіцит	Сприяння внутрішній мобільності, залучення міжнародних спеціалістів
Недостатня кваліфікація	Інвестиції в освіту та навчання, підвищення якості професійної освіти
Зміна вимог до навичок	Розвиток цифрових та м'яких навичок, підтримка навчання працівників
Зниження мотивації до роботи	Покращення умов праці, мотиваційні програми
Психологічний стан працівників	Надання послуг корпоративного психолога, організація занять з йоги та медитації, проведення регулярних особистих зустрічей, впровадження гнучкого графіка роботи та культури використання відпусток

Ринок праці в Україні зазнає суттєвих змін через війну та її соціально-економічні наслідки. Такі виклики, як безробіття, втрата роботи та проблеми, пов'язані з міграцією, вимагають ретельного підходу до вирішення. Ефективні стратегії мають включати ініціативи як від уряду, так і від приватного сектору, зосереджуючись на адаптації до обставин, що змінюються, одночасно сприяючи стабільності та відновленню ринку праці в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних основ підвищення зайнятості в Україні дозволило зробити наступні висновки.

1. Зайнятість населення належить до тієї сфери виробничих відносин, розвиток і функціонування яких пов'язані із взаємодією роботодавців та працівників щодо використання робочої сили останніх. Ці відносини базуються на принципах, дотримання яких в умовах перехідної економіки країни забезпечує утвердження ринкових відносин у соціально-трудовій сфері. Саме зайнятість виступає інтегральним показником результативності реформ, оскільки акумулює в собі економічні, соціальні, демографічні процеси. З економічного боку зайнятість пов'язується з можливістю людини своєю працею забезпечувати собі і своїй сім'ї гідне існування, сприяючи водночас зростанню ефективності суспільного виробництва.

2. Розглянуто поняття, цілі, інструменти державної політики зайнятості. Цілями державної політики зайнятості є забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості, створення умов для розвитку економіки та нових робочих місць, соціальний захист населення від безробіття. До інструментів державної політики зайнятості відносяться активні та пасивні, пасивними є виплати допомоги по безробіттю, активними є регулювання зарплати, професійна підготовка та перепідготовка, діяльність служб зайнятості.

3. Проаналізовано сучасні тенденції ринку праці в умовах війни. Визначено, що вплив війни на ринок праці є суттєвим та багатограним. Ринок праці в Україні поступово відновлюється після кризи, викликаної війною, спостерігається дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці, зростає популярність підприємництва, рівень заробітної плати не відповідає рівню інфляції. Проаналізовано показники безробіття в Україні. Війна суттєво вплинула на структуру зайнятості та динаміку пошуку роботи, кількість внутрішньо переміщених осіб, які мають статус безробітного, значно зросла.

4. Дослідження зайнятості в Україні виявило його значну чутливість до

змін, викликаних триваючою війною. Ця фаза відзначається помітним зниженням можливостей працевлаштування, особливо в небюджетному секторі, що супроводжується різким зростанням рівня безробіття. Різні галузі економіки зазнали значних кадрових втрат, особливо в будівництві та нерухомості. І навпаки, деякі галузі, зокрема сільськогосподарський сектор, продемонстрували стійкість, зберігаючи стабільну робочу силу. Водночас роботодавці зіткнулися з проблемами підбору кваліфікованого персоналу, посиляючись на відсутність відповідних кандидатів та проблеми, пов'язані з їхньою кваліфікацією. Серед трансформацій на ринку праці, які відбулися протягом 2022-2023 років, виділяється зростання попиту на універсальні навички, а також зростаюче значення володіння англійською мовою та можливостей, пов'язаних зі штучним інтелектом. Крім того, зростання віддаленої роботи змінює традиційні підходи до працевлаштування та підбору персоналу. В умовах тривалого військового конфлікту український ринок праці, який характеризується різноманітними перешкодами, а також здатністю до адаптації та відновлення потребує негайного втручання з боку уряду, бізнесу та навчальних закладів.

5. Основними пріоритетними напрямками підвищення зайнятості є розробка та реалізація комплексних державних та регіональних програм, спрямованих на стимулювання зайнятості населення; використання економічних важелів та інструментів фінансово-кредитного механізму для покращення інвестиційного клімату та створення сприятливого ринкового середовища; модернізація діяльності державної служби зайнятості, акцентуючи увагу на професійній орієнтації, навчанні, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів; створення сприятливих умов для виведення з тіні трудових відносин та легалізації неофіційної зайнятості; модернізація робочих місць, гідна оплата праці.

Запропонований нами перелік напрямків реформування політики підвищення зайнятості не є вичерпним і окреслює певну частину проблемних питань та потребує подальшого опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 559 с.
2. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості : [навч. посібник]. Київ : КНЕУ, 2003. 252 с.
3. Міненко В.А. Стан та перспективи розвитку методичного забезпечення удосконалення механізмів державного регулювання ринку праці і зайнятості населення. *Економіка та держава*. 2015. № 7. С. 82-85.
4. Павлюк Т.І. Зайнятість як економічна категорія: її роль у функціонуванні ринкової економіки. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. №14.
5. Коваль С.П. Державне регулювання зайнятості населення на ринку праці України: інвестиційно-регіональні аспекти. *Проблеми науки*. 2021. № 10. С. 15-21.
6. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Ринок праці України в умовах війни. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1>
7. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Трудова мобільності як фактор забезпечення продуктивної зайнятості. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37643/22-5722_5.pdf?sequence=1
8. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Довготривале безробіття: реалії сучасного ринку праці України. Україна: *Аспекти праці*. 2021. № 1. С. 17-26. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/19963>
9. Бондаревська К.В. Соціальна безпека у контексті формування поведінки суб'єктів ринку праці. Поведінкова економіка: від теорії до практики: міждисциплінарний навчальний посібник. За науковою ред. к.е.н., доц. Татомир І.Л., к.е.н., доц. Квасній Л.Г. Трускавець: ПОСВІТ, 2022, 408 с. С.265-278.
10. Бондаревська К.В., Аксьонова А.О. Особливості розвитку ринку праці України під впливом сучасних глобалізаційних процесів.

Причорноморські економічні студії: науковий журнал. Випуск 38. 2019. С. 43-47.

11. Інфляційний звіт (січень 2023 р.). Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4

12. Місячний Економічний Моніторинг України. № 216 (січень 2023 р.). Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: https://cci.vn.ua/wp-content/uploads/2023/01/MEMU_Jan2023_216.pdf

13. Україна: від війни до миру та відновлення. Аналітичні оцінки (грудень 2022 р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/27/2022-MATRA-December.pdf>

14. Звіт про фінансову стабільність (грудень 2022 р.). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4

15. Динаміка розвитку економіки України сповільнилася у 2024 році. URL: <https://gmk.center/ua/infographic/dynamika-rozvytku-ekonomiky-ukrainy-spovilnylasia-u-2024-rotsi/>

16. Інфляційний звіт (січень 2023 р.). Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4

17. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України – дванадцята хвиля дослідження (жовтень 2022 р.) // Gradus, Advanter. URL: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf

18. Дослідження на ґрунті даних про підконтрольну територію України (2 лютого 2023 р.). Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/death-2022>

19. Ukraine Refugee Situation. UNHCR. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

20. Profiles, Needs & Intentions of Refugees from Ukraine. Regional protection profiling & monitoring factsheet. UNHCR. December 2022. URL: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2084454/Regional+Ukraine+Protection+Profiling+Factsheet+2022.pdf>

21. Ринок праці України 2022-2023: стан, тенденції та перспективи дані

щодо чисельності дітей, які були вивезені/депортовані в росію. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf

22. Чи повернуться в Україну діти, які навчаються за кордоном?. *Освітній омбудсмен України*. URL: <https://eo.gov.ua/chypovernutsia-v-ukrainu-dity-iaki-navchaiutsia-za-kordonom/2022/10/07/>

23. Чим закордонні школи відрізняються від українських? Результати опитування батьків, чиї діти знаходяться за кордоном. *Освітній омбудсмен України*. URL: <https://eo.gov.ua/chym-zakordonni-shkoly-vidrizniaiutsia-vid-ukrainskykh-rezultaty-opytuvanniabatkiv-chyi-dity-znakhodiatsia-za-kordonom/2022/08/23/>

24. Звіт про результати Національного мультипредметного тесту у 2022 р. Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/Zvit_NMT_2022_na-sajt.pdf

25. Нове щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни». Випуск № 8 (12.2022). *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/ilovepdf_merged-6.pdf

26. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

27. Аналітична записка МОП. Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-05/UKR_Brief%20note_1May-2022.pdf.

28. Вінокуров Я. Мільйони українців втратили роботу через війну. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>.

29. У 83% компаній ЕВА відбулося падіння бізнесу у 2022 році. URL: <https://eba.com.ua/u-83-kompanij-eva-vidbulosya-padinnya-biznesu-u-2022-rotsi/>.

30. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: підсумки 2022 року. URL: https://www.minre.gov.ua/sites/default/files/prezentaciya_zh_2022_rik_5_nova.pdf.

31. Майбутнє ринку праці: 13 ключових трендів у 2024 році. Work.UA,

2024. URL: <https://www.work.ua/ru/articles/analytics/3217/>

32. Ізвоцікова А. У Нацбанку назвали кількість зареєстрованих безробітних в Україні. *Суспільне Новини*, 2023. URL: <https://suspilne.media/621631-u-nacbanku-nazvali-kilkist-zareestrovanih-bezrobitnih-v-ukraini/>

33. Руслан Атаманюк. Ринок праці України: проблеми та можливості їх вирішення. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 1 (271), С. 54-65

34. Черьомухіна О., Чалюк Ю. Ринок праці під час війни: стан та перспективи. *Економіка та суспільство*, 2022, (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>

35. Дячкіна А. Ринок праці: яких спеціалістів шукають і де пропонують найбільші зарплати. *Економічна правда*, 2024.

36. Жданова Я. Кого шукатимуть роботодавці у 2024 році: актуальні професії та навички. *Happy Monday*, 2023. URL: <https://happymonday.ua/kogo-shukatymut-robotodavtsi-u-2024>

37. Штундер І. О. Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1453/1398>.

38. Пишуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. URL <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.

39. Багрій К., Кучінік Р., Кучінік Н. Безробіття в Україні під час війни: аналітичний аспект. *Облік, аналіз і аудит*. 2022. Випуск 2 (86). С. 32-51.

40. Любомудрова Н. П., Гойчук В. І. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 40. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462>.

41. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny->

tendentsiyi-ta-perspektyvy.

42. Пропозиції Європейської бізнес-асоціації щодо відновлення економіки України. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka>.

43. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2120-20>.

44. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>.

45. Осадча Я. На якому рівні українці знають англійську мову і чи бажають її вчити – опитування. *Правда*, 2023. <https://life.pravda.com.ua/society/2023/03/16/253373/>

46. Дикалюк М. Ринок праці-2024: кадровий голод, знання англійської та робота в офісі. *Тиждень*, 2024. URL: <https://tyzhden.ua/rynok-pratsi-2024-kadrovij-holod-znannia-anglijskoi-tarobota-v-ofisi/>